

Lengyel Balázs kritikáiban és esszéiben ezért egyértelműen a minőség az igazi szenzáció. Csak ennek tud őszintén örülni. A *Visszatérés* című regényre formált kötetben is.

BÁNYAI János

PERGŐ KÉPEK ADATTÁRA

Filmska enciklopedija 1–2. Jugoslavenski leksikografski zavod, Zágráb, 1986–1990

Dr. Ante Peterlić vezetésével az ország mintegy kétszáz filmes szakemberének bevonásával készült a kétkötetes *Filmska enciklopedija*. Egyedülálló vállalkozásról van szó, a világon ugyanis nagyon kevés kiadónak áll módjában feltételeket teremteni egy ilyen nagyszabású összegző munkához. Magyarul pl. csak egy nagyon elavult *Filmlexikon* áll a rendelkezésünkre még a hetvenes évek elejéről.

A *Filmska enciklopedija* 5214 címszava a műfaj valamennyi fontosabb területére kiterjed: elméleti kérdések, filmesztétikai kategóriák éppúgy helyet kaptak, mint a technikai kérdések, a gyártás egyes fázisai. Természetesen önálló címszóként szerepelnek a legjelesebb operatőrök, jelmeztervezők, rendezők, színészek, kritikusok, filmzeneszerzők, forgatókönyvírók stb. Önálló kis tanulmányt alkot és tekintélyes bibliográfiát dolgoz fel pl. a plakátról, a plánokról, az animációról és a montázsról szóló rész. Az egyes országok filmművészetéről külön-külön olvashatunk összefoglalókat. Az adattárból természetesen a filmfesztiválok és jelentősebb díjak nem hiányozhatnak.

Az első kötet 1986-ban jelent meg 87 509 sorral, a második pedig a tavalyi év végén 89 000 sorral. Félő volt, hogy az időbeli eltolódás miatt nem lehet majd összehangoltan használni a két kötetet, hiszen a legváltozékonyabb művészeti ágról van szó: hónapról hónapra születnek új sztárok, és ezzel párhuzamosan ugyanennyien merülnek feledésbe. A hiátust a második kötet *Függeléke* pótolja, amely az időközben történt változásokra és újdonságokra koncentrál. Egészen friss adatokat is tartalmaz.

A filmművészet adattára forrásértékű kézikönyv, amit biztonsággal forgathat bárki, hiszen temérdek ismeretet tartalmaz. Mindig a lényegre koncentrál, megítéléseiben pártatlan, szakszerűen fogalmaz, példa értékű az idegen nevek és címek helyesírása. Színesben és fekete-fehérben összesen 2154 képet közöl, melyek mindig a karakterisztikusabb ábrázolják, Katarina Turkalj képszerkesztő kerüli a számtalanszor kiemelt jeleneteket. A képanyag ugyanolyan színvonalas, mint a szakirodalom feldolgozása.

A második kötet megjelenése jó alkalmat teremt arra, hogy a vállalkozás egészéről szóljunk. A legszembeütőbb fogyatékoság, hogy a második kötethez nem nyomtatnak külső borítót. Enyhén szólva eklektikus az új kötet „meztelensége”. Kár lenne „hozzávetőztetni” az elsőt, mert a külső borító nemcsak védi a könyvet, hanem esztétikailag is vonzóbb a hagyományos bőrkötésnél.

Az adattengerben csak elvéve akad pontatlanság. A fogyatékoságok persze használat közben derülnek ki, pl. a filmek keletkezésének megjelölésénél akadnak bizonytalanságok. Ha meg akarjuk tudni, mikor készült a *Szarajevói merénylet*, akkor a rendezőnél az 1975-ös évszámot találjuk, míg az egyik főszereplő, Florinda Bolkan címszavá-

ban 1976-ot. Az első kötet 562. oldalán Leslie Howardhoz kapcsolódik egy illusztráció, csakhogy a jelenet nem a *Pygmalion*ból való – miként a képalírás hirdeti –, hanem az *Elfújta a szél* című film egyik jelenetét ábrázolja, ebből következik, hogy partnere nem Wendy Hiller, hanem Vivian Leigh.

A második kötetben a legfrissebb adatok is megtalálhatók, a szerkesztőség május végén adta nyomdába a kéziratot, becsületükre legyen mondvá, hogy a megjelenésig, tehát októberig még a korrektúrában is javítottak, vagy kiegészítettek néhány adatot, pl. ha valaki elhalálozott időközben. Enyhe túlzásnak számít azonban, hogy 1991-es dátum is szerepel Davor Janjić szócikkében a *Čaruga* című film mellett. Ugyanakkor sietségükben elfelejtették feltüntetni a *Határt*, amelyben szintén ő játszott.

Egyetlen műfaj sem annyira „ízlés dolga”, mint a film, amiből talán az is következik, hogy egyetlen más műfaj sem szolgálja ki ilyen szolgálatkészen a befogadót, a mindenkori nézőt, hiszen lételeme, hogy minél többen végignézzék. Amellett hogy a legszélesebb rétegek műfaja, mégis művészet maradt. Az enciklopédia a lehetetlenre vállalkozik: a folyamatos metamorfózis mellett az objektivitást és a maradandót keresi. Egyrészt a szócikkek terjedelmével próbál igazságos hierarchiát teremteni sztárok és rendezők tarka zsigbvasárában. Másrészt nem teremt mesterséges hierarchiát művészfilm és úgynevezett közönségfilm között. Nyilvánvalóan mindenki úgy próbál hibát találni a kötetekben, hogy felteszi folyton a kérdést: ha ez bekerült, akkor az meg amaz miért nem. Jogosan vetődhet fel az olvasóban, ha önálló címszökeént szerepel Kim Basinger, Nastassja Kinski, Melanie Griffith, akkor miért maradtak ki filmbeli partnereik, a tévés sztárokból lett filmszínészek, Bruce Willis és Patrick Swayze, továbbá a komikusok közül Tom Hanks és Dudley Moore, valamint a *Rocky* révén ismert Dolph Lundgren.

A magyar filmművészetet méltóképpen képviselik a legrangosabb filmrendezők, többek között Szabó István, Jancsó Miklós, Huszárík Zoltán, Bacsó Péter, Mészáros Márta, Fábri Zoltán. Mellettük viszont nagyon kevés színész szerepel önálló címszökeént. Méltán találkozunk itt Karády Katalin, Töröcsik Mari, Ruttkai Éva és Latinovits Zoltán nevével, akik külön-külön is egy korszakot fémjeleznek. Ha szélesítjük a kört, akkor viszont érthetetlen, miért önálló címszó Monori Lili és Balázsovits Lajos, és miért maradt ki mondjuk Mezei Mária, Psota Irén, Torday Teri, Domján Edit, Udvaros Dorottya, Sinkovics Imre, Mensáros László, Major Tamás, Páger Antal, Bessenyei Ferenc és még sokan mások. A magyar filmtörténet körültekintő összefoglalását a zágrábi Ivo Škrabalo végezte el, igyekezett minél több nevet és adatot felhalmozni, megemlítve közben a legújabb törekvéseket, és a megújuló magyar film legmarkánsabb rendezőit is: Lugossy Lászlót, Gothár Pétert, Szomjas Györgyöt és Xantus Jánost. A felsorolt bibliográfia azt juttatja eszünkbe, hogy egyébként milyen szegényes a magyar film vonatkozó szakirodalma. Hiányzik mindenekelőtt egy alapos szakmunka, amely bemutatná a magyar film történetét a kezdetektől napjainkig, valamint egy korszerű filmlexikon is. Erre vonatkozóan példamutató lehetne a nemrégiben megjelent jugoszláv és olasz nemzeti filmenciklopédia is.

Végezetül a *Filmska enciklopedija* jelentőségéről szólva el kell még mondanunk, hogy a hazai szerzőgárda (köztük Boris Vidović, Dražen Movre, Dario Marković, Milan Cvijanović és Vladimir Tomić) önjerejből hozott létre egy olyan szakmunkát, amely a nemzetközi mezőnyben is megállja a helyét.

KONTRA Ferenc